

Фольклорний фестиваль в теплих сонячних обіймах

Організування акцій просто неба завжди приносить з собою певні ризики та несподіванки. Після кількох тижнів без будь-яких дощів, організаторів 57 Фестивалю фольклору русинів-українців Словаччини від самого суботнього ранку 4 червня почали непокоїти хмари на камйонському небі. Та все-таки ризикнули і про-

буваного війною міста Ірпінь під Києвом та дитячий фольклорно-танцювальний колектив *Пине* з міста Шакіаї в Литві.

В неділю, другий день фестивалю, Камйонка привітала учасників фестивалю гарною сонячною погодою. В дообідній час в Будинку культури розпочалося змагання фольклорних співаць-

Гашак дуже серйозно приступили до оцінки виступів окремих груп і приділила такі призи:

Дитячі групи: 1-ше місце зайняла ДСГ *Радість* з Камйонки

2-ге місце ДСГ *Порачаник* з Порача

3-є місце ДСГ *Словіночка* (молодша та старша група) із Словінок

Групи дорослих: 1-ше місце ЖСГ *Литманівка* з Литманової

2-ге місце ЖСГ *Барвінок* з Камйонки

3-є місце ЖСГ *Словінка* із Словінок

Дальші учасники змагання: ЧСГ *Барвінок* з Камйонки, ЖСГ *Порачан* з Порача та ЖСГ *Яворина* з Торисок отримали дипломи за участь у змаганні та фестивалі. Лауреатом 57 Фестивалю в Камйонці стала Чоловіча співацька група *Порачан* з Порача.

Післяобідня програма фестивалю розпочалась о 13.00 години покладенням вінків до пам'ятника полеглим героям



▲ У вирі танцю.

граму першого дня фестивалю *Вітайте в Камйонці* вирішили провести на амфітеатрі. Але природа знає своє і годину до початку програми рясним, але недовгим дощем скропила сцену амфітеатру. Програма почалась на пів години пізніше, але це аж ніяк не вплинуло на її рівень та на глядачів. Хмари висіли над навколишніми селами, але дощу не пустили аж майже до самого кінця програми. В ній представилися, зокрема, діти та дорослі члени домашніх, камйонських колективів *Барвіночок* та *Барвінок*, а також колективи та солісти із Старолубовнянського округу, як, напри. *Удолчанка* з Удола, *Вінок* із



▲ Фестиваль відкрили Павло Богдан та Юрій Єдинак.

ких груп в програмі *Голосе, голосе*. Чотири дитячі та шість співацьких груп дорослих представило широкий публіці та членам журі 30 народних пісень, правда, виконаних по-різному. Не всі групи приступили до підготовки на змагання прикладно. Декотрі групи змагаються щорічно з тими самими піснями.

Похвалити треба дитячих співаків із Словінок (дві групи), домашніх з Камйонки та Порача. Що торкається груп дорослих, найбільше здивувала членів журі та глядачів співацька група *Литманівка* з Литманової своїм триголосним співом і вибором пісень, хоча на фестивалі була перший раз, та чоловіча співацька група *Порачан* автентичним виконанням пісень Порачської долини. Фахове журі в складі Петро Бегені, Яна Любимова та Віктор

Першої та Другої світової війни. Після цього кройований парад попрямував на місцевий амфітеатр, на якому відбулась 3-я програма фестивалю під назвою *Барвінокова Камйонка*. Вже традиційно програму розпочав домашній колектив *Барвінок*, який виконав віночок народних пісень. Після його виступу взяли слово староста села Камйонка Юрій Єдинак та виконуючий обов'язки голови ЦР СРУСР Павло Богдан, котрі привітали присутніх гостей, глядачів та учасників і програму урочисто відкрили. Після них модератор програми Степан Гій виголосив результати змагання і голова журі Петро Бегені та окремі спонсори передали керівникам колективів дипломи та речові нагороди. Речові нагороди для колективів забезпечили: Окружний уряд Стара Любовня, село Камйонка, ТОВ Тісіна Камйонка, Любовнянський освітній осередок, ОШ з ДС в Камйонці, Окружна організація ГЛАС-СД в Старій Любовні, Сільськогосподарська артіль в Камйонці. Головний приз для лауреата фестивалю ЧСГ *Порачан* від голови ПСК Мілана Маєрського передав староста села Юрій Єдинак. І тут настав час, щоб окремі колективи показали глядачам красу народної пісні та танців. Крім усіх співацьких груп, які взяли участь в дообідньому



▲ Лауреат фестивалю – Чоловіча співацька група *Порачан* з Порача.



▲ Фестивальна Камйонка. Вид з амфітеатру.



▲ Карпатянин-сеньйор з Пряшева показав, що не роки, але радість з танцю та співу тримає людей при житті.

конкурсі, в програмі виступили гості – етно-групи *Жоржина* та *Яринки* з потерпілої війною України, біженці з містечка Ірпінь недалеко Києва. Велика їм честь і похвала, що знайшли в собі ще стільки сил, щоб приїхали на Словаччину в Камйонку і своїм, хоч правда, сумним співом, бо як їм весело співати, порадували серця присутніх глядачів. Після них вже традиційно щорічний учасник фестивалю Фольклорний колектив *Карпатянин-сеньйор* з Пряшева показав, що не роки, але радість з танцю та співу тримає людей при житті, бо не дарма їхнє мотто: *Поки танцюєш – живеш!*

Глядачі щирими оплесками відгукнулися на виступи Карпатянців, щоб ще сердечніше привітали Фольклорний колектив *Шаришан* з Пряшева, котрий своїм виступом, гарними народними піснями та танцями доказав, що дійсно належить до наших найкращих фольклорних колективів.

Кожний, хто побував на цьогогорічному фестивалі, відходив додому наповнений насолодою з народної культури і з думкою, що наступного року, напевно, до Камйонки повернеться.

-пб-, -пі-
Фото Ладислава Цупера.



▲ Марія Мачошко за музичного супроводу Ігоря Крети порадувала глядачів народними піснями.

Шариського Ястраб'я, Любовнянка із Старої Любовні. Глядачі з радістю привітали відому співачку народних пісень Марію Мачошко, котру організатори привітали з президентською нагородою, яку вона на днях отримала. До Камйонки завітали також заграничні гості: співацькі колективи *Жоржина* та *Яринки* з тяжко випро-



▲ Камйончани на амфітеатрі привітали фестивальних гостей піснями.

Фінансові пожертви

Редакція «Нового життя» вдячна за моральну і матеріальну підтримку читачів і прихильників газети.

На підтримку газети «Нове життя» пожертували:

Оксана Господар, Кошиці – 50 €

родина Петрик, Пряшів – 100 €

Пожертви на газету, на діяльність Союзу русинів-українців СР та Словацько-українського культурного та інформаційного центру можна надсилати на такий рахунок:

VÚB Prešov, číslo účtu: SK95 0200 0000 0000 0223 4572
Редакція.

68 Свято культури русинів-українців Словаччини

28. – 30. 7. 2022

СВИДНИК



▲ Загальна світлина після благодійного концерту «Україна – це світло».

БЛАГОДІЙНИЙ КОНЦЕРТ НА ПІДТРИМКУ УКРАЇНИ В КОШИЦЯХ

25 травня 2022 р. за підтримки Союзу русинів-українців Словацької Республіки, Регіональної ради в Кошицях – голова Людмила Гаряньська, в приміщенні ради відбувся благодійний концерт на підтримку України «Україна – це світло» Народної артистки України Лесі Горової та її доньок Лідії і Зоряни. В концертній програмі прозвучали гарні авторські пісні пані Лесі у виконанні авторки та її доньок про сучасну війну, про Батьківщину, любов до своєї рідної землі, рідного краю, родини, патріотичні вірші і байки відомих українських поетів, а також глядачам була представлена і танцювальна композиція. Серед глядачів були присутні і дітки, з якими пані Леся заспівала дитячу пісню і подарувала українській неділь-

ній школі в Кошицях свою дитячу збірку пісень.

На завершення програми прозвучала пісня січових стрільців «Ой, у лузі червона калина», далі всі присутні заспівали Гімн України. Довго дунали аплодисменти подяки виконавицям від присутніх, щирі емоції піднесення, гордості за державу Україну, безмежної любові до неї, до краси української пісні, широкого українського слова переповнювали всіх гостей. Такі миті запам'ятовуються на все життя. Сердечно дякуємо пані Лесі та її донькам за неповторні враження і їх громадянську позицію. Зібрані кошти передані на підтримку України. Переможного миру рідній Україні, миру всім добрим людям на землі!

і.м.

Павло Москалик «у себе вдома – чужим не хоче бути» (З нагоди 80-річчя від дня народження)

Попробуємо знайти відповідь, чому колишній артист Українського національного театру в Пряшеві (УНТ) та й ще поет, прозаїк, драматург, публіцист Павло Москалик не хоче у «себе вдома – чужим не хоче бути», у його художніх і публіцистичних творах. Павло Москалик народився 21.06.1942 р. в селі Великі Буківці Стropківського округу. Прожив багате життя у двох країнах – в Словаччині, Україні та знов у Словаччині. 1947 року його батьки разом з багатьма тисячами наших людей повірили радянським агітаторам та й нашим помічникам, які обіцяли їм в тодішній повоєнній Україні «рай на землі» і оптували в Україну на місце, звідки повернулися додому в Чехію т.зв. волинські чехи. Місцеві люди не прийняли їх дружелюбно, скоріше напаки, вважали їх чужинцями, які їм забрали багаті будинки та зразково оброблені землі, давали їм найгірш оплачувані роботи в колгоспі чи на заводах. Павло там закінчив початкову і середню школи, відслужив військову строкову службу і повернувся з батьками у рідні Буківці 1966 року, як і багато дальших наших оптантів на свою прадідівську землю, де їх теж не прийняли широким, бо їх хата і попередній масток був уже в інших руках. Тут на прадідівській землі їх знов вважали чужинцями. Ці драматичні події глибоко вразили чутливу душу молодого хлопчика і юнака, які пізніше стали для нього предметом художнього зображення у численних творах.

Після повернення у Словаччину він записався на Педагогічний факультет Університету ім.П. Й. Шафарика, але потяг до театального мистецтва переміг і став елевом УНТ. Коли була можливість навчатися в Україні, то він, вже громадянин Чехословаччини, використав її і став студентом-стипендіатом Київського державного театального інституту ім. Карпенка-Карого. Після його закінчення повернувся до Пряшева в Український національний театр (УНТ), де працював майже сорок років на різ-

них посадах – артист, асистент режисера аж до виходу на передчасну пенсію на протест проти переходу УНТ на русинські позиції, що почав ставити вистави сучасним діалектом, «збагаченим» словакізмами, богемізмами та іншими нашаруваннями.

На сцені УНТ він виконав сотню різних драматичних і комедійних ролей, які надовго запам'яталися глядачам. Однаково добре він



виконував ролі класичних чи сучасних, повонних авторів. Його голос часто чули слухачі Пряшівського українського радіомовлення, коли передавали п'єси чи радіоп'єси різних авторів або й драматизації творів самого П. Москалика. Свою акторську майстерність він не раз демонстрував у чехословацьких кінофільмах чи телевізійних інсценаціях. Йому однаково були під силу драматичні, трагедійні чи комедійні ролі. Він полонив глядачів, зокрема шанувальників української літературної мови, своєю чудовою вимовою. Реєстр його ролей широкий. Мені особисто запам'яталися ролі українських класичних авторів, зокрема Карпенка-Карого, але й п'єси В. Шекспіра.

Свій досвід артиста охоче передавав молодим артистам та членам різних самодіяльних гуртків, яких колись було у нашому краю багато. Іздив по селах і захолював, домагався людям різного віку зрозуміти сенс театального мистецтва.

Писати художні твори почав ще в Україні, але талант поета, прозаїка і публіциста розвинув аж у Пряшеві, коли став артистом УНТ. Спочатку друкував свої твори в пряшівських українських газетах і журналах, свої радіоп'єси і драматизації різних творів різних авторів ставив на радіо.

Вже перша книжка його творів «*Стежками до осені: літературні метаморфози актора*» (2010), яка містить вірші, прозові, драматичні і публіцистичні твори, викликала позитивні відгуки. Читачі, зокрема ті, які були учасниками оптації і реоптації, схвально констатували, що автор правдиво зобразив їх «кальварію», яку пережили в Україні і після повернення додому в рідному краю. У творах П. Москалик виявив свій талант доброго спостерігача, здатного художньо зобразити типові явища життя, побуту людей, їх душі, переживання, мрії, сни, бажання знов повернутись додому та здатного добре будувати діалоги, конфлікти, індивідуалізувати персонажів тощо. Читачів, зокрема, зацікавили ті твори, у яких розповідає про митарства оптантів та реоптантів, бо здається, що він перший у нашій художній літературі розповів, зобразив їх драматичне життя, проблеми і сни про повернення до рідного краю. Правда, чимало доброго зробив для познайомлення з проблемами оптантів і дальший реоптант Степан Крушко. Але у П. Москалика вийшли твори дещо краще, художніше. Ця проблема знайшла своє зображення і в наступних його творах. Питаннями оптації він присвятив окрему книжку «*Оптація, оптанти, реоптанти*» (2015).

Друга проблема, яка дратувала і хвилювала П. Москалика та знайшла своє зображення у його творах, була побудова Старинського водоймища, в результаті чого було виселено із сімох сіл русько-українське населення, а хати, будівлі були знищені. П. Москалик тверезо, художньо переконливо зобразив трагедію людей даних сіл, та не лише їх, але всього русько-українського населення, бо після 1947 р. понад десять тисяч осіб оптувало в Україну, дальших понад десять тисяч виїхало за роботу в Чехію та інші райони ЧСР і побудова водоймища була третім ударом по українському населенню, яке жило тут в Карпатах. Автор ніщо не прикрашував, не замовчував, але критично, художньо зобразив і замислювався, чи було потрібно і з якою метою потрібно було покарати саме русько-українське населення. До цієї теми він часто повертався і пізніше, бо ця справа його болить до сьогодні.

Третя і не менш важлива проблема,

яка хвилювала і боліла П. Москалика, була трагічна доля єпископа Павла Гойдича та перехід греко-католицької церкви у нас із церковнослов'янської чи русько-української мови і візантійського обряду на словацьку мову під керівництвом словака єпископа Яна Баб'яка. (У ці дні було повідомлено у пресі, що його було звільнено з посади митрополита греко-католицької церкви Словаччини та єпископа Пряшівської єпархії). Він у художніх творах та публіцистичних статтях, документах, які склали книжку «*Осінь прозулянка з призмаю літа*» (2013) переконливо доводить потребу збереження візантійського обряду і церковнослов'янської мови, бо тим, що церква відступає від наведених традицій, мови і обряду, нищить, ліквідує русько-українське населення, мову й історію. Наводить ряд нових документів, які підтверджують його закиди і твердження.

Ще одна проблема боліла і болить П. Москалика, яка знайшла своє зображення у його художніх і публіцистичних творах – це проблема зміни назви УНТ і переходу театру (УНТ) на позиції політичного русинізму та т.зв. русинської мови (діалект) і відхід від української мови і українського репертуару. Читачи ці твори і документи, відчуваємо, наскільки тяжко, болісно для нього було писати про ці проблеми, бо працював в УНТ майже сорок років та чимало його членів разом з тодішнім і сучасним директором театру закінчили Київський державний театральний інститут ім. Карпенка-Карого і колись були твердими українцями. Твори книжки дають до відома читачам, як до цих трагічних подій дійшло. Критично поставився до поступу своїх колег та ряду політиків.

Особливе місце в його художній літературній творчості займає роман «*Обочина*» (2017). Це прекрасна, багатозначна метафора, яка власне підтверджує назву нашої статті. В романі в цілому успішно зобразив події, пов'язані із життям українського населення після т.зв. бархатної революції 1989 року на Пряшівщині, коли частина населення перейшла на русинізм. В центрі всіх подій (як зберегти свій рід, русько-українську національність, рідну українську, руську мову, руську віру і церкву, українську пресу і культуру) виступають журналіст тижневика «*Культура і життя*» Дмитро Мурашко, родом із Руської Волі та Галина Мовчан, родом із Закарпаття, яка працює учителькою в пряшівській українській школі. Вони та їх робочі колективи організують різні товариства, партії, заходи по збереженню української мови і культури, руської віри і церкви, вони не можуть зрозуміти, чому дійшло до штучного поділу місцевого населення на українців і русинів, коли це одне і те саме населення, одна спільна мова, культура, історія, традиції, народна творчість, вказують, що це шкідливий поділ і приведе до повного його знищення. Над усіма подіями «*верховодить*» чиста аж сентиментально-романтична любов-коханя Павла і Галини, яке закінчилося їх виселенням на Закарпатті. Як на нас, роман написано цікаво, дії розвиваються динамічно, персонажі, характери, зображені повнокровно, індивідуалізовано, вони є носіями найкращих рис нашого населення. Автор зобразив й традиції, пісні, звичаї нашого і всього закарпаттоукраїнського населення. Роман написано гарною українською літературною мовою, відчувається, що автор певний час жив в Україні, добре засвоїв українську мову і мислить та відчуває як українець, відчувається, що автор був довгі роки артистом УНТ і знає, як треба будувати діалоги, створювати конфлікти, фаболоувати дію, читача зацікавити, повчати і тримати у напрузі.

До вище названих проблем, які хвилюють і не дають спокою П. Москалику, він знов повернувся у книзі-збірнику художніх і публіцистичних творів під назвою «*Одкровення або у себе вдома – чужим не хочуть бути*» (2019). Виступає у своїх творах як великий патріот рідного краю, українського слова, вболіває за українську справу, обвинувачує тих, які зрадили чи стали яничарами, забули про своїх предків, забули їх історію боротьби під час сильної мадьяризації, чехізації і словакізації, засуджує сучасних церковних діячів і політиків, які посягли на священні традиції нашого русько-українського роду. Відчуваємо, що його болить факт, що українське населення мажоритарне населення Словаччини вважає чужим і тому намагається його асимілювати.

Художні і публіцистичні твори П. Москалика виходили також в Україні, Чехії та за океаном.

Бажаємо Вам, Павле, премічного здоров'я і дальших нових творів.

З роси і води!

Михайло РОМАН.

Українська пісня зачарувала публіку в Пряшеві



▲ Співає народна артистка України Леся Горова.



▲ Звучить пісня у виконанні Лесі Горової та її доньок.

подарував дітям казку-гру «Мишка та рожева стрічка». Під заголовком «Свої для своїх» відбувся концерт пісні і слова виконавців з України в Театрі О. Духновича в Пряшеві.

26 травня ц.р. СРУСР і Координаційний центр спільно зорганізували Концерт для України відомої співачки, Народної артистки України Лесі Горової, родом зі Львова. З 1996 року працює у Вищому мистецькому коледжі Київської дитячої Академії мистецтв викладачем імпровізації та композиторської техніки.

В програмі вечора запропонувала присутній публіці пісні з різною тематикою. Ніби пророкою, як сама

жанням, щоб так, як хмари, і вороги відійшли з її країни. Пісня «Солдатику мій» виражає сильні почуття від того, що твориться в Україні. Вона переконана, що Україна – це пісня, що лине і об'єднує народ, «...коли ворог сюди ступить ногою, мусимо всі, як один, стати спільно і захистити свій рідний дім!» – стояло в її пісні.

І ще інші пісні виконала разом зі своїми доньками – Зоряною і Лідією, які найбільше окремими номерами збагатили цікаву програму вечора. Молодша Зоряна представила сучасні танцями, а старша Лідія читала твір Івана Нечуя-Левицького «Баба Параска та баба Палажка» та сучасну байку, змістом якої була тема рідної української мови.

Леся Горова цікаво і хвилююче розповідала про своє перебування в АТО між воїнами ще у 2014 році на сході України, про творчу роботу, свої концерти, які дає в різних містах мило України. Оцінює підтримку Україні в боротьбі зі загарбником рідної землі, яку відчуває на своїх поїздках.

Публіка вечора відмітила пам'ять героїв України хвилюючо мовчання, а вдячними оплесками закінчила приємну зустріч з мисткинею.

Є. О.

сказала, є її пісня «Україна – це світло», у яке потрібно вірити, а в пісні «Танок» розганяє хмари з ба-



▲ Учасники зустрічі зі співачкою Л. Горовою.

Приємною була акція «Майстер-клас», коли тут приходили діточки в супроводі своїх матерів та пізнавали і вчилися малювати великодні писанки. Закарпатський академічний обласний театр ляльок «Бавка»

Журналіст, який жив мрією обійняти світ мандрівкою

Сім'я українських журналістів Словаччини не поповнюється. Одним з тих, хто рано покинув їх ряди, був Борис Іванчов.

Борис Іванчов був одним з тих творців преси, що ламали кліше в мисленні і в праці. Пробирав життя і творити так, як йому мріялось і хотілось. Кінцем травня цього року виповнилося 75 років з дня його народження.

Він народився 31 травня 1947 р. в Кошичах у сім'ї письменника і журналіста Федора Іванчова. Від батька успадкував погляд до художнього слова, до української культури. Здобувши середню освіту в Пряшеві (1965), вивчав ази журналістики на Філософському факультеті Коменського університету в Братиславі (1971).

Свій журналістський талант він розкрив під час праці в газеті «Нове життя» і в журналі «Дружно вперед» (1972 – 1984, 1991 – 1994). На його рахунок сотні репортажів, нарисів, есе, фейлетонів. В них відчувається подих

новизни, якою намагався приманити читача чи слухача радіо.

З плином років все більше і більше його розрадою ставала мандрівка світами, зустрічі з незнайомими людьми, подорожі за невідомим світом, в якому такий багатий переключ на різноманітніших цивілізацій і культур. Хотів обійняти світ мандрівкою



Мандрівка світами, культурами з блоком і магні

тофоном в руках. Об'їздив кілька десятків країн, в тому числі такі екзотичні для європейця, як Індія чи Японія. Результатом була поява книжок репортажів «Японія на колесах» (1983), «Мрія по імені Тадж-Махал» (1987) і словацькомовної книжки репортажів *Zvonček z Fudžisanu* (1989). Для багатьох мрійників стежки, якими мандрував Борис Іванчов, залишилися лише мрією. Всі свої заощадження, які одержав за публіковані матеріали на радіо і в українській та словацькій пресі, він бережно відкладав для реалі-

зації майбутніх подорожей і мандрівок.

Рано обірвалося життя Бориса Іванчова, але статті, репортажі і нарис постійно живуть з нами і поруч з нами, у спогадах читачів і слухачів радіо.

Життя Бориса Іванчова обірвалося 14 листопада 1999 року.

-мі-

Календар

3.7.1937 р. – народився в Бардівці лікар Ярослав Поповець (85). Помер 13.4.2021 р. в Пряшеві.

4.7.1977 р. – померла педагог, культурно-освітній діяч Агата Гриць (Бойчук) (45). Народилася 24.5.1908 р. на Закарпатті.

4.7.1772 р. – помер церковний та освітній діяч Іван Брадач (250). Народився 14.2.1732 р. в Торисках Легоцького округу.

6.7.1937 р. – помер поет Богдан-Ігор Антонич (85). Народився 5.10.1909 р. в Новицях на Лемківщині (Польща).

8.7.1817 р. – народився словацький будитель Андрей Радлинський (205). Помер 26.4.1879 р.

9.7.1882 р. народився у Вальківцях Свидницького округу один з перших професорів пряшевської півце-учительської препарандії Адольф Ладомірський (140).

9.7.1942 р. – народився жур-

наліст, головний редактор газети «Нове життя» Мирослав Ілюк (80).

11.7.1917 р. – народився в Рокитівцях Меджилабірського округу педагог, церковний діяч Андрій Гнидзяк (105). Помер 1.5.1995 р. в Пряшеві

12.7.1907 р. – народився визначний представник уряду Карпатської України, культурно-громадський діяч української діаспори США Вікентій Шандор (115). Помер 11.8.2003 р. в Нью-Джерсі (США).

12.7.1917 р. – помер художник Едуард Гриняк (105). Народився 16.11.1851 р. у Малому Липнику Старолюбівнянського округу.

12.7.1982 р. – помер чеський дослідник української літератури, перекладач Мечислав Кржун (40). Народився 6.1.1907 р. в Теревовлі в Україні.

12.7.1912 р. – народився в Полаті Меджилабірського округу церковний діяч Петро Спишак (110). Помер 12.7.1992 р. в Пряшеві.

13.7.1867 р. – вийшов на Закарпатті перший номер газети «Світ» (155).

13.7.1887 р. – народився в Смольнику церковний і громадський діяч Пряшевщини Петро Бунганич (135).

14.7.1897 р. – народився український письменник Мирослав Ірчан (125). Воював у Січових стрільцях, виїздив до Канади, де очолював філію Спілки пролетарських письменників «Гарт». Був засуджений за обвинува-

ченням у контрреволюційній діяльності – відбував покарання на Соловках, розстріляний 3.11.1937 р.

15.7.1997 р. – помер чеський письменник, автор творів з карпатоукраїнською тематикою Яромир Томечек (25). Народився 30.9.1906 р.

17.7.1887 р. – народився у Леґнаві Старолюбівнянського округу педагог, громадсько-культурний діяч Йосиф Хром'як (135). Помер 26.3.1937 р.

17.7.1927 р. – народився словацький поет Мирослав Валек (95). Помер 27.1.1991 р.

21.7.1907 р. – народився український поет, археолог, політичний діяч Олег Ольжич (Кандиба), син Олександра Олеся (115). Помер 10.6.1944 р. в концтаборі Заксенгаузен.

22.7.1902 р. – помер український історик, літературознавець, публіцист Остап Терлецький (120). Народився 5.2.1850 р.

24.7.1802 р. – народився Александр Дюма-батько, французький письменник (220). Помер 5.12.1870 р.

25.7.1687 р. – Івана Мазепу обрано гетьманом України (335).

29.7.1817 р. – народився живописець Іван Айвазовський (205). Помер 19.5.1900 р.

29.7.1907 р. – народився на Міжгірщині (Закарпатті) народний поет Ілько Гурдзан (115). Помер 3.1.1954 р.

30.7.1947 р. – помер український живописець Федір Кричевський (75). Народився 22.5.1879 р.

Карпатські українці на історичних стежках (2)

Таким чином, десь наприкінці XI ст. угорці вдруге з'являються на Закарпатті, правда, на цей раз вони приходять уже не з півночі, а з півдня чи з південного заходу. Але зайняли угорці Закарпаття не відразу. Як показують найновіші праці (М. Лелекач), чехо-словацьких (Б. Варсік, О. Ставровський) та угорських (Е. Молнар) істориків, зайняття угорцями південних схилів Карпат проходило в три етапи, і кожний етап був пов'язаний із спорудженням спеціальних прикордонних засік.

Історичні та лінгвістичні дані свідчать, що в кінці XI ст. угорці зайняли південну частину Закарпаття і висунули свої прикордонні засіки (гуєрі) приблизно на лінію Ужгород – Берегово [I. Knieza. Magyarország pérei a században, Budapest, 1955. – Дали: КніеМа 384]. За словами О. Петрова, в Земплінському, Ужанському та Березькому комітатах руське населення не доходило до Тиси, а мадяри жили в ті далекі часи не лише на лівому березі Тиси, але й на правому, тобто за болотами. Лише в Угочі, а особливо в Мараморіші руські поселення були за Тисою [Педрев 67-68]. Передгірську смугу було зайнято королівською Угорщиною лише на другому етапі – у XII ст. [КніеМа 384]. До Марамороша угорці дійшли аж у самому кінці XII ст., а точніше аж у XIII ст. [Bélay V. Máramoros megye társadalma és nemzetiségei. A megye betelepülésétől a XVIII. század elejéig, Budapest, 1943. – Bélay 10, 11, 17]. На Карпатський хребет свої *indagines* угорці висунули аж у кінці XIII, а у Марамороші – аж у XIV ст. [Bélay 17, 23, 75]. В усякому разі є прямі свідчення, що Свальява і Верецькі в 1264 році знаходилася за кордонами угорської держави, що межа (гуєрі) проходила тоді поміж селами Чинадієво і Свальява: Чинадієво знаходилося на південь від засік, а Свальява – *ex altera parte indagines*, тобто на північ від них [Я. І. Стрипський. Где документи старшей истории Подкарпатской Руси, Ужгород, 1924. – СтриГд 19, 48; Мицюк 44]. Правда, 1243 року, тобто після

відходу татар, угорський король Бийла IV дарує Мукачів і Мукачівську долину своєму зятєві – руському князеві Ростиславу Михайловичеві, що жив у замку Фюзер (Земплин), а з часом передає цю долину другому своєму зятєві – галицькому князеві Льву Даниловичеві [Мицюк 44; П. Сова. Архітектурні пам'ятники Закарпаття, Ужгород, 1958. – Сова 12]. У Марамороші першої половини XIII ст., а точніше 1235 року, угорський державний кордон проходив не по Карпатському хребту, а значно південніше – за Борсуковим ділом, аж біля міста Родни, яке тепер знаходиться в румунській частині Марамороша [ЛелЗак 37]. Місце проходження північної угорської засічної лінії по території Закарпаття станом на третю чверть XIII ст. визначає А. Годинка. З ним погоджується О. Бонкало та О. Мицюк. За картою А. Годинки, ця лінія починається з-під Хуста, іде на захід біля Іршави по узбіччю гори Діл, проходить між Чинадієвом та Свальявою, звідти йде на південь, прямуючи до Ужгорода, а від Ужгорода, точніше від Сторожниці, через Німецьке в напрямі на Гуменне і Стразьке (див. [Мицюк 3, 22]).

Отже, система укріплень, споруджених під час так званого третього етапу посунання кордонів до карпатських хребтів, протрималася аж до другої половини XIII ст. Поза засіками в той час опинилися внаслідок цього й деякі села на північній Шаритщині. Протягом другої половини XIII ст., а особливо в XIV ст., міжкордонна лінія швидко заселюється русинами, а кордони посунуються аж до безкидицько-карпатських хребтів [О. Ставровський. Словацько-польсько-українське прикордоння до 18 століття, Братислава, 1967. – Дали: Ставров 15]. Отже, руську самовільну колонізацію за засіками використала Угорщина [Мицюк 23]. Таким чином, значна частина території Закарпаття аж до XIV ст.

знаходилася поза впливом угорської феодальної влади, оскільки остання не сягала за лінію засік. Більшість дослідників визнає, що під час просування угорців на північ у напрямі до карпатського хребта вони на всій лінії свого просування знаходили вже слов'янське населення. У низинних районах, де населення було густішим, воно вело осілий спосіб життя і займалося землеробством та рибальством, а на Верховині, де населення було значно рідшим, воно жило головним чином за рахунок скотарства (див. [КніеМа 384, 403, 412, 413, 417, 420; Györf 520; Bélay 10, 11, 17, 23, 75; Педрев 71]).

Найновіші дослідження показують, що території *ultra indagines* у політичному відношенні могла нікому й не належати, однак вона не була безлюдним пралісом [Ставров 21, 39], бо поза засіками жили слов'яни задовго до XII ст. (там же; [Niederle. Počátky slovanského osídlení na Podkarpatské Rusi. – Дали: Niederle 40; Мицюк 21-24]). Поневолене населення з обох боків карпатського хребта завжди шукало вільніших умов існування, де не сягала б феодальна влада жодної держави.

Перенесення засік на північ можливе було лише за умов, коли територія за засіками була вже достатньо заселена [Педрев 9; Ставров 30]. На захоплених землях Закарпаття організуються королівські домени, королі нагороджують своїх слуг і службовців величезними ділянками землі разом із населенням. Як слушно зазначає М. М. Лелекач, «на цій новій захопленій території вже в XIII ст. ми не зустрінемо ні одного угорського феодала, який міг би доводити, що його сім'я або батьки є тут власниками на основі права займанщини «*primatoccupacionis*»; закарпатський феодал – це прихидці-чужинці або феодалі місцевого слов'янського (руського) походження [ЛелЗак 37].

Питання про те, чи жили взагалі східні слов'яни в XI – XIII сторіччях на Закарпатті, в наш час уже не належить до спірних. Невідомо лише, скільки було тих східних слов'ян і в яких саме територіальних межах вони жили в XI – XIII сторіччях за Карпатами. Справа в тому, що територія, яку населяли східні слов'яни на південь від Карпатського хребта, ніколи не збігалася з адміністративно-політичними межами сучасного Закарпаття. Існує, наприклад, цілий ряд фактів, які засвідчують руські поселення в XI – XIII сторіччях на території нинішньої Східної Словаччини [СтриГд 22-23], хоч сучасні словацькі історики всіляко намагаються довести, що руські оселі типу Ruska, Ruskovce в перші сторіччя угорської держави (XI – XIII ст.) на Східній Словаччині компактних східнослов'янських масивів не становили, а були лише сторожовими колоніями, тобто острівцями в суцільному словацькому середовищі [Varsik. Slovenské osídlenie východného Slovenska. – Дали: Varsik 24, 25; L. Naraksim. K sociálnym a kultúrnyim dejinám Ukrajincov na Slovensku do roku 1867, Bratislava, 1961. – Дали: Naraks 14-18; Ставров 83]. Велика частина давніх українських поселень на території Східної Словаччини зберігається й понині, хоч багато з них, наприклад у комітаті Темер, вони пословачилися ще в XVI ст. [ПанНар 17].

Східні слов'яни в XI – XIII сторіччях простежуються і в затисяцьких комітатах [КніеМа 412, 418, 420; Л. Дуже. Очерки по истории закарпатских говоров, Будапешт, 1967. – Дали: Деже 25], у різних районах Трансильванії, особливо в басейні річок Красною, Самоша і Тура [КніеМа 412-413, 418-420; Мицюк 114]. У комітатах Сатмар і Арад руські слов'яни з часом зрумунізувалися [СтриГд 31; Деже 223], а в сусідніх із Мараморошем областях, зокрема в областях Насад та Бириця, за

даними Я. Стрипського [СтриГд 31], частина з цих руських слов'ян зберігала свою мову до кінця XIX ст. Крім цього, східні слов'яни досить рано з'явилися в басейні верхнього Мароша [J. Karácsonyi. Orosz-szláv lakosok Erdélyben. Nagyvarad, 1925. – КарОг; I. Панкевич. Українсько-болгарські мовні зв'язки в Семигороді, 1955. – Дали: ПанБол; Мицюк 13]. Як зазначає Я. Карачоні, до східних районів Трансильванії східні слов'яни прийшли спершу як гірські пастухи, а потім як землероби. У XI – XIII сторіччях, за даними Карачоні, у Трансильванії вони населяли 54 села. У XIV – XV ст. вони ще зберігали руську мову, але з часом змішалися з сийкелями та саксонцями і розчинилися в їх середовищі. На думку Я. Карачоні, причина цього в вірі: східні слов'яни прийшли до Трансильванії язичниками (перше православне єпископство на заході України було засновано лише 1085 року – в Галичі) і християнство прийняли в католицькій його формі від сийкелів та саксонців, тобто на чужій мові. Думку про те, що східні слов'яни, які першими з'явилися на Закарпатті, були ще язичниками, припускає також О. Петров [Педрев X, 72].

Перші записи українських (руських) антропонімів, що містять цінну інформацію про етнічну історію Закарпаття, приносять латиномовні документи XIII ст. Однак таких записів небагато, та й не всі вони надійні. Ще О. Петров справедливо зауважував, що в цих особових та географічних назвах можна впізнати слов'янський елемент, але виділити із слов'янського саме руський дуже нелегко, особливо при спотворенні назв мадярсько-латинською транскрипцією [Педрев 70].

У нашій праці мовну належність цих антропонімів до східнослов'янських встановлюємо, передусім, за такими фонетичними критеріями, як повноголосся (*Volotcu, Golosa, Karachun, Maladik, Maraz, Moruc*), рефлекс і на місці *ъ* (*Bila, Didou*), лабіовеляризація після шиплячих

(Продовження на 4 стор.)

БІБЛІЙНА ПІДСТАВА НАШОГО УКРАЇНСЬКОГО ВІТАННЯ: «СЛАВА ІСУСУ ХРИСТУ!»

В період, від Вознесіння Господа нашого Ісуса Христа й до Сшестя Святого Духа, браття румуни і греки вклоняються один одному: «Христос вознісся! Воістину вознісся!». У нас, в українців, не було цієї звички. Наші українці призвичаєні вклонятись майже весь час: «Слава Ісусу Христу!».

Вклонялись так всі знають, але відповідати на це вітання, на превеликий жаль, не всі знають. Переважна частина відповідають: «Слава навіки Богу!». Помилка. Навіть велика догматична помилка. Ісус Христос є істинний Бог, Він є Богочоловік. Він є особа в двох природах нерозлучних: Божественна і людська.

Ось як пише про Вознесіння Христове пророк Давид: «Вознесися на небеса Боже, і по всій землі слава Твоя!» (Пс.56,7). Отже, пророк Давид називає Христа Богом.

Що в цьому псалмі йде мова про Вознесіння Христове видно з пояснень, які роблять на ці слова святі отці. Згадаємо пару з цих тлумачень. Св. Афанасій Великий каже: «Ти (Христе) зійшов і добровільно упокорив

Себе, ради нашого спасіння, слухняний бувши аж до смерті, вступиай знову на небеса, тому що вступаючи на небеса наповнюєш всю землю славою Твоею».

Св. Теодорит Кирський пише: «Праведне діло є величати Тебе Христе за все, бо в Тебе вірить небо і наповняєш всю землю славою Твоею. І блаженний Авакум сказав про це: Бо пізнанням Господньої слави наповнена буде вся земля» (Авак.2,14). Інший тлумач псалмів, д-р Климентій Сарницький пише: «Господи Боже мій, вознесися в силі Твоїй вище небес і покажи на землі людям славу Твою». Св. Василій Великий згадує в своїй книзі «Про Св. Духа» (De Spiritu Sancto) про мученика Антиногена (+196), який написав два гімни: «Слава в вишніх Богу», що співається на Утренях і «Світе тихий», яке співається на Вечірнях. В цьому гімні прославляємо Господа нашого Ісуса Христа прекрасними словами: «Світе тихий святої слави Безсмертного Отця Небесного... Ісусе Христе, прийшовши на захід сонця... Достойний Ти повсякчас співа-

ним бути голосами преподобними, Сину Божий, що життя даєш, тому світ Тебе славить». Отже, тому що Христос дає світові життя, життя яке не кінчається, зате світ Його славить.

Св. Іларій доповнює, говорячи, що світ прославляє Христа, «...тому що вплив на всю землю Св. Духа».

У св. Кирила Єрусалимського знаходимо відмінну науку: «Аби ти не думав, що Він тілом далеко, та неprisутній в Душі! Він тут, серед нас, чує, що говоримо про Нього, і знає твоє нутро, відає, що ти думаєш, Він – дослідник сердець і утроб. Він і тепер готовий всіх вас, що приходите до хрещення, привести до Отця у Св. Дусі і сказати: Ось Сам Я і мої діти, що їх дав мені Господь (Іс.8,18), якому слава на віки віків. Амінь».

Так є написано в Св. Письмі, так навчають нас св. отці, що Ісусу Христу належить слава навіки. Відповідаючи на вітання «Слава Ісусу Христу» словами: «Слава навіки Богу!», розуміється що ми розділюємо природу Божественну від природи людської в Христі і не визнаємо Його Богом. Правиль-

на відповідь має бути: «Слава Йому навіки». Очевидно, наше українське вітання «Слава Ісусу Христу» має основу у святі Вознесінні Христовому.

Але слова вітання повинні бути відбитком нашого внутрішнього прославлення Христового.

У пророка Давида знаходимо ще одну таїнственну науку про Вознесіння Христове. «Піднесіть, князі, ворота ваші, і піднесіться, ворота вічні, і ввійде цар слави. Хто єсть цей цар слави? Господь кріпкий і сильний, Господь сильний у бою. Піднесіть, князі, ворота ваші, і піднесіться ворота вічні, і ввійде цар слави. Хто єсть цей цар слави? Господь сил, він єсть цар слави» (Пс.23,7-10).

За наукою св. отців, в цих словах йде мова про діалог, який мали між собою ті дев'ять чинів ангельських, при Вознесінні Христовому, коли з нижньої групи звертались до тих, що у верхній групі. Нижні говорили до верхніх, щоб відкривали ворота небесні, бо возносились Той, що переміг у бою, Господь сильний, який є Цар слави. Це тому, що ангели не пізнавали Господа зодягненого в людську природу.

Св. Григорій Богослов каже, що ці слова мають і інше духовне значення, вони торкаються і нашого внутрішнього життя. Ко-

трі то є внутрішні наші ворота? Ті ворота є: «...Ворота нашого серця, якими володіють різні пристрасті: гордість, злість, догоджання тілу, лінощі, непослух, жорстокосердність. Ці пристрасті поневолюють душу людини і перешкоджають Господу ввійти в неї та жити в ній. Князі тих пристрастей панують на цих воротах і не допускають Царя слави увійти ними. Це настановна християнину до достойного прийняття в серце Господа, Який каже: «Ось стою біля дверей і стукаю, коли хто почує голос Мій і відчинить двері, увійду до нього і буду вечеряти з ним і він зі Мною» (Об.3.20). Це глибоке тлумачення має зв'язок з іншим псалмом. Говорачи «Вознесися на небеса Боже...», скоро за цими словами слідує: «Готове серце моє, Боже, готове серце моє: буду співати і грати» (Пс.23,8). Світлої пам'яті румунський єпископ Василій Коман, славний літургіст, пише: «Готове серце моє прийняти Тебе, Господи».

Велика увага, приділена псалмопівцем славі Господній, увінчана його словами: «Не нам, Господи, не нам, тільки імені Твоєму дай славу, за милістю Твою і за правдою Твою» (Пс.113,9).

Прот. д-р Микола ЛАУРУК.
(Румунія).

(Закінчення з 3 стор.)

(Churna), зміна л на в (Boutun), зміна ф на хв чи х (Chedur), а також на підставі критеріїв словотворчих, наприклад, за суфіксом -ук (Buchuk, Vtuk, Suluk). Підтвердженням східнослов'янської належності носіїв таких антропонімів може бути й епітет ruthenus, що час від часу стоїть при таких назвах (Chedur genere Ruthenum, Ladislaus Ruthenus, Dominicus Ruthenus), а також відетноніми антропоніми з коренем елементом «рус» у його слов'янському, латинському та угорському варіантах, наприклад, Rusca, Ruten, Uruz. Тому вважаємо невмотивованою репліку О. Петрова про етнічну належність вільних людей із села Бан коло замку Красна, які називаються у протоколі «божих судів» за 1213 рік у Варадинських реєстрах. О. Петрова дивує, що з усіх людей, які там називають себе вільними людьми руського походження, тобто liberos et genere Ruthenos (Iecur filium Redea, Sol et Boutun, filios Sacicu, Sytenci filium Babuci, Chedur) лише один Chedur, мовляв, має руське ім'я [ПеДрев 66].

Через 30 років після виходу праці історика О. Петрова за ці питання взявся молодий угорський лінгвіст Л. Деже, який доводить, що руськими в цій пам'ятці є не лише ті особові назви, при яких стоїть епітет ruthen,³ а руськими є, можливо, й імена тих iobbagiones castrī, що називаються в селі Бан за 1213 рік, зокрема такі, як Duh, Nusata, Damanj, Golsi, Sedun [Деже 44-47]. Нам здається, що в записях королівських слуг Kraznet, Coetan, Visata із села Дравці комітату Угоча за 1220 рік та записях людей Zoboslou, Utesam, Bagdanum, Polouc із села Тросник за 1220 рік Л. Деже справедливо вбачає давньоруські антропоніми, а в їх носіях – руських людей. Можна погодитися і з тим, як читає Л. Деже ці назви (Соб'слав, Бог'данъ, Половъц, Красьньць, Вышата і т. д.), однак назви Utesa, Coetan, на нашу думку, треба читати не Ут'ча і Костань, а Ут'ша та Цв'тань (див. [Й. О. Дзедзе-

Карпатські українці на історичних стежках (2)

лівський, П. Чучка. Рец. на книгу Л. Деже. – Дзе-Чу 83]).

Локалізація антропонімів, за свідчених найдавнішими пам'ятками, створює приблизну картину того, в яких саме місцевостях жили предки закарпатських українців у XIII ст. Найпоказовішим із цього є те, що більшість антропонімів із рисами майбутньої української мови у XIII ст. походять із низинних, тобто південних і південно-західних районів Закарпаття, зокрема з таких поселень, як Гетеня, Холмовець, Тросник, Боржава, Береги, Косино, Дравці біля Берегова, Брід коло Мукачева, Чинадієво, Свалаява, Добронь, Ужгород та деякі інші. Не менше антропонімів із рисами української мови приносить Варадинські реєстри (1208-1235 роки) та інші пам'ятки XIII ст. з верхнього Затисся, зокрема з комітатів Сатмар, Саболч, Бігар, а особливо з території колишнього комітату Красна (тепер – північна Трансильванія), про який І. Кнієжа пише, що на його території жило слов'янське населення ще до прибуття угорців у Дунайський басейн [Кнієжа 413] (див. ще [Е. Perfekij. Sociálne poměry Podkarpatské Rusi ve století XIII – XV, Bratislava, 1924. – Далі: Perfec 116; ПанНар 15; Деже 23-67]). Серед записів XIII ст. є також руські антропоніми з комітатів Сатмар, Саболч, Гайду, Бігар, Земплин, тобто майже з усіх комітатів, територіально близьких до Закарпаття. Таким чином, матеріали закарпатської історичної антропонімії не лише констатують, що у басейні верхньої Тиси ще до татарського нашествя жили східні слов'яни, а й значно уточнюють територію їх тогочасного компактного чи діаспорного розселення на південних схилах Карпат (див. ще [V. Chaloupecký. Dvě studie k dějinám Podkarpatska. 1925. – Chalou; ПеДрев 26, 30; Свенц 135-137; Мицюк]). При цьому не можна не звернути увагу на те, що руське населення в першій половині XIII ст. мали й

ті райони, які з часом мадяризувалися (наприклад, територія сучасної Берегівщини, південної Виноградівщини та деякі інші), румунізувалися (комітати Красна, Сатмар, східна Трансильванія – [Мицюк 196]) чи словакізувалися (східна Земплинщина).

Матеріали XIV ст. розширюють географію українських антропонімів головним чином за рахунок Земплинщини, Іршавщини, Хустщини, Тячівщини та румунської частини Марамороша, зокрема з таких сіл, як Коромля, Добронь, Берегово, Іршава, Довге, Липча, Кричово, Бедевля, Криве, Солпунка, Сарvasovo та ін. Це означає, що українське населення в XIV ст. заселяло всі низинні і передгірські райони Закарпаття. Пам'ятки XIV ст. показові ще в одному плані: серед сіл, назви яких потрапили в документи XIV ст., майже немає таких, що у яких не було б слов'янських (українських) антропонімів. Більше того, серед записів кріпаків того часу слов'янські назви кількісно переважають над чужими чи над непрозорими. Так само, як і переписи наступних сторіч центральних та гірського пасма Закарпаття, ці назви свідчать, що в міру посування до карпатського хребта угорці на своєму шляху скрізь заставляли осіле українське населення.

Перші згадки про українців (русинів) у верховинському пасмі значно пізніші, як пізніші й самі поселення в районі карпатського хребта. Так, наприклад, на словацькій Верховині, тобто словацьких Бескидах, українська людність масово з'являється аж у XV ст. [Varsik 24; Ставров 83]. Із південної Земплинщини та Ужанщини, які тепер входять до складу Словачини, антропоніми з українськими рисами приносять уже грамоти маєтку графа Стараї з XIII – XIV ст.: Vancha, Vanchuk, Iwan, Iwanka, Ilnat, Mikowcha, Oroz, Ozyph, Petene, Zovchuk, Teluk і т. ін. ([Gy. Nagy. Gróf Sztarai család oklevéltára, 1 Budapest, 1887. – Nagy-1; Gy. Nagy.

Gróf Sztarai család oklevéltára, 1 Budapest, 1889. – Nagy-2; ПанНар 16; Деже 35] та ін.). Етнічнім ruthenus і антропонім Ruteen фіксуються в цю пору навіть у центральних та західних районах Словачини (Мартін, Нітра).

Ми свідомі того, що «історія імен далеко не завжди збігається з історією народу, який цим іменем названий» [М. Ю. Брайчевський. Походження Русі, К., 1968. – Далі: – Брайч 162], проте й нехтування тими даними, які спроможна дати антропонімія при вивченні таких історичних чи демографічних проблем, як заселення краю, заснування нових поселень, ріст народонаселення, його етнічна належність і національна свідомість, зв'язки з сусідніми народами і т. ін., не можна. Частина з цих питань більшою чи меншою мірою вже висвітлена в спеціальній літературі (напр., [ПанНар 18-19; Деже 23-40, 63– 90] та ін.) і тому детально зупинятися на всіх них тут не будемо, а розглянемо лише ті, яким дотепер приділялося мало уваги.

Наявні в нашому розпорядженні дані історичної антропонімії Закарпаття, наприклад, проливають світло на те, як називали східних слов'ян на південних схилах Карпат їх сусіди в різні історичні періоди і як вони називали своїх сусідів. Найбільш вдячний матеріал для цього постачають відетноніми прізвища.

Як називало себе східнослов'янське населення за Карпатами до приходу туди угорців (896 рік), науці невідомо. Існує лише думка, що найдавніші слов'яни, яких угорці застали в кінці IX ст. в північній Угорщині (басейн рік Красної, Самоша), розмовляли мішаною слов'янською мовою і називали себе слов'їне [Jazykovedný sborník, R. I–II, № 1-2; Мартін, 1947, стор. 93] (див. ще [ПеДрев 72], а угорці називали їх товтами. Згідно з цим, слово товт (по-угорськи tót), яке в угорській

мові (та й на Закарпатті) донедавна вживалося як неофіційне найменування словаків, десь до XIV ст. мало ширше значення [Melich 417-421]. Товтами (давні графічні варіанти thoth, toth та інші) угорці називали всіх корінних слов'ян басейну Тиси, крім русинів, які, на думку І. Кнієжі, прибули сюди аж у XI ст., та крім південних слов'ян, які зайшли в ці краї в XIV – XV сторіччях [Кнієжа 418] (див. ще [Szabó 233; Деже 39]).

Обидва ці етноніми (і слов'їнин і tót) відбиті в антропонімії Закарпаття. Порівняймо сучасні прізвища закарпатських українців Слов'янин, Слов'єнка, Товт, Товтич, Товтин. Однак ці прізвища є надто молодими, щоб підтвердити чи спростувати наведені думки про події тисячолітньої давності. Щодо прізвищ Слов'янин (Вовковиї, Пузнаківці, Сімерки) і Слов'єнка (Воловець, Неліпино, Сасівка), та про їх давність узагалі не маємо даних. Що ж до прізвища Товт, то воно вперше фіксується на Закарпатті лише тоді, коли апелював товт у угорців означав уже «словак». Так, у м. Виноградів антропонім Thoth фіксується вже в 1451 р. А взагалі етнічній товт міг мати значення «слов'янин» у давніх мадяр навіть у XV ст. Невипадково, мабуть, одна і та ж особа в с. Чорнотисово за 1458 рік записана як Sclavua, а за 1470 р. – як Thoth [I. Szabó. Ugocsa megye, Budapest, 1937. – Далі: Szabó 338]. Правдоподібно, словаки не могли занести прізвище Товт аж до річки Тересви. Антропонім Thoth у XV ст. фіксується і в с. Німецька Поруба біля Ужгорода (кріпак Valentinus Thoth, 1437 – [Nagy-2 337]), але тут, на заході області, він уже співвідноситься, мабуть, із поняттям «словаки».

Павло ЧУЧКА.
Уривки з книги
«Антропонімія Закарпаття»,
Ужгород, 2008.

3 Найчастіше епітет rutenus стоїть при тих антропонімах, носії яких живуть не у східнослов'янському, а у словацькому, угорському, тобто в іншомовному середовищі (див. [Бескид 126-128]).

Зруйновані культурні пам'ятки в Україні

Від початку повномасштабної війни російські окупанти зруйнували чи пошкодили 388 культурних пам'яток

Такі дані озвучили в Міністерстві культури та інформаційної політики України станом на 10 червня.

142 серед цих пам'яток – релігійні споруди, 51 з них перебувають на обліку як пам'ятки історії, архітектури та містобудування.

Усього росіяни пошкодили та зруйнували 119 об'єктів культурної спадщини:

- 21 – національного значення;
- 91 – місцевого значення;
- 7 – щойно виявлених об'єктів культурної спадщини.

На додачу були зруйновані 42 меморіальних пам'ятники на честь історичних особистостей та подій XIX – початку ХХІ ст.

Не оминули озброєною «увагою» російські війська і 30 будівель музеїв та заповідників.

Також в ході бойових дій постраждали 75 будинків культури, театри та бібліотеки.

«Портрет нашого ворога абсолютно зрозумілий – варвар», – кажуть у Мінкульті.

Михайло Загородній.
Українська правда, 11.6.2022 р.

**Про діяльність Союзу русинів-українців
Словацької Республіки, чим живе українська
група Словацьчини – газета «Нове життя»,
журнали «Дукля» і «Веселка» – можна
довідатись, відкривши фейсбук чи вебсторінки:**

<https://www.facebook.com/rusiniukrajincislovenskejrepubliky/>

<https://ukrsvit1.com.ua/zmi>

<http://ukrajinci.sk/novezytta.html>

Велике значення мало відкриття українських паралельних класів при словацьких середніх фахових школах та утримання вже існуючих середніх шкіл. Це вдалося завдяки великим зусиллям свідомих патріотів – інспекторів, директорів шкіл та педагогів як, наприклад, Василя Капішовського, Михайла Голенди, Андрія Баленчина, Андрія Дуцара, Андрія Колцуна, Йосифа Сопка, Іллі Легдана, Андрія Вагашина, Юрія Мнягончака, Івана Шкурли, Івана Лещина, Василя Буваліча, Петра Гринка, Степана Ураза та інших. Окремо треба згадати дирекцію та вчителів ОДШ в Орябині Старолубовнянського округу Івана Крета, подружжя Івана та Анни Чабрових, Івана Гончара, Йосифа Ковальчика, Жанету Штефанік, які до сьогоднішніх днів зберегли школу, в якій і досі вивчається українська мова. Багатьом унцям з українських ОДШ вдалося здобути середню професійну освіту. Прикладом нам може послужити Готельна академія в Пряшеві (Середня школа суспільного харчування). Інтерес до навчання у ній був надзвичайно великий, на одне вакантне місце зголошувалося втричі більше можливого прийняття. В українських класах школи за 28 навчальних років (1967/68 – 1995/96) фахову кваліфікацію отримало 739 абітурієнтів. Були це діти з нашого русько-українського регіону, ніхто не звертав уваги, чи зголошувалися вони до русинської або української національності, або навіть до словацької. Подібно було й в інших школах.

Треба підкреслити, що завдяки намаганням ЦК КСУТ у Конституції СР від 1969 року для нашої національної меншини було запроваджене означення національності «українська», а в дужках «русинська» як синонім. І хто бажав, міг чим скористатись без ніяких обмежень. Українське шкільництво виховало багато добрих спеціалістів, але, виходячи із державних положень, слабких національно свідомих осіб з дрімаючим історичним русинством, без глибшого сприйняття українства.

На цей процес дуже негативно впливала національна політика в Радянському Союзі по відношенню до України. Під інтер-

ЗЛО ПЕРЕМАГАЄ ТОДІ, КОЛИ ПРАВДА МОВЧИТЬ (4)

націоналізмом прикривалася русифікація «молодшого українського брата», в сучасному актуальному розумінні «єдиного народу». Усе національне життя України було підпорядковане Москві. В офіційній площині національні прояви вважалися націоналістичними, бандерівськими, ворожими та небезпечними для соціалізму. (Детальніше див. «Нове життя», 4/2022, стаття Йолани Голенди «Що знаєте про Україну?»). В таких інтенціях ця ідеологія панувала й у Словацьчині та мала неблагий вплив на формування свідомості українського населення. Тому й не диво, що й наша національна спільнота сприймала українське з певним недовір'ям. Особливо старше покоління, виховане в російській гімназії, схилилося до російського.

В таких умовах контакти КСУТу та інших українських установ з Україною були обмежені на офіційній пропагандистській матеріалі типу «По Радянській Україні». Навіть Піддуклянський український народний ансамбль, який мав великий ангажемент по країнах Західної Європи та США, не міг показати своє мистецтво та мистецтво нашого регіону в Україні. Не згадуючи вже УНТ.

Нову хвилю бурхливої агресії та зловісних намірів проти українства приніс 1991 рік. На поверхні появилася самопроголошена «третья генерація будителів» – «істориків», «лінгвістів» і под. В першу чергу, це був прошарок з рядів інтелігенції, особливо старшої генерації, частина випускників Гуменської російської гімназії, вихованої в інтенціях русизму, які до того часу в культурно-національне життя взагалі не включалися, були пасивними спостерігачами. Середній прошарок у значній мірі творили представники генерації, яка з великим ентузіазмом та власним пересвідченням виконували вказівки партії. Ці «будителі» створили суспільну організацію Русинська оброда (між іншим, чому вживають після «н» м'який знак, коли в слови

Сторінки минулого (57)

ВАЖЕЦЬ – VAŽEC (окр. Липтовський Микулаш)

Село Важець в історичному розвитку фігурує під такими назвами: Vasych (1280), Vasych, Wazych (1286), Z Waszce (1480), Wasewcz (1492), Wažece (1773), Wažec (1786), Vážec (1920), Važec (1927).

В циклі довідок про села, яких торкнулася тим чи іншим чином присутність української людності – русинів, певним чином фігурує Важець. З історичної літератури відомо, що ряд сіл на цих теренах первісно належали до східної візантійської церкви. Мова йде про такі села, як Лучки, Виходна, Штрба і Важець. Про них відомо, що належали до східної церкви, тому що ще не платили церковні податки.

Історик О. Петров зазначає, що на цих теренах 1654 р. існувало 45 руських парафій, а з них залишилося вже лише 17.

Як наводиться в довідці місцевої євангелічної громади у Важці, «Після 960 року тут знаходився міський центр з Нітранщини, де діяли місцеві пустельники в пустельнях, з цього тут розвивається дав-

ня церковна традиція св. Антонія Затворника» (по-словацьки – sv. Antona Pustovníka). Негайно після заснування жителі села побудували храм, який первісно був засвячений св. Антонію Затворнику. Мова йде про найстаршу будівлю села, яку за традицією пов'язують з поширенням християнської культури первісної великоморавської місії. В 15 ст. через Липтов проходили гуситські війська і вони мали вплив на жителів Спиша.

Храм у Виходній в 14 – 17 ст. ще не фігурує в реєстрі латинських костелів. На той час у Виходній церковні відправи йшли за східним обрядом і жили в ній русини, які були пастирями овець. До юрисдикції Спиша пізніше належали липтовські села Штрба і Важець. В найстарших грамотах 14 ст. священники домашнього походження могли давати миропомозання у Важці і Штрбі за східним обрядом (в латинському обряді цей чин називається бірмуванням, бірмовкою). Це могло б свідчити про те, що мова йде не «про латинське священство». Історики східної церкви додають, що в першій половині 16 ст. важецький і штрбський священник став євангеліком (мова йде про

спільний приход). Як такий він підписався в одній грамоті 1545 року. На той час мова йшла, певно, про поселення Шолдово, зруйноване під час татарського нашествия. У візитації списького препошта Шіґрая в 1700 і 1702 рр. вже Важець і Штба стали римо-католицькими і латинського обряду. В дальших роках можна спостерігати двобій між двома вітками християнства – римо-католиками і євангеліками. На сучасний період перевага в селі на боці євангеліків.

На сучасний релігійний стан жителів Важця вказує останній перепис населення Словацьчини 2021 року. З 2 382 жителів Важця 1036 осіб заявили про належність до євангеліків, 224 – римо-католиків, 15 до греко-католиків, 3 православних. Строкотим є релігійне обличчя села тим, що в ньому нараховується 12 єговістів, 2 методисти, 5 баптисти і навіть 2 будисти. 224 жителів не сповідують жодну релігію.

Щодо національної приналежності – абсолютна більшість жителів словацької національності – 2 136, лише поодинокі фігурують жителі інших національностей: ромської – 18, угорської – 1, української – 1, німецької – 1, польської – 3, румунської – 1, у 210 осіб національну приналежність не було встановлено.

–мІ–

ною вилучення з вузу, тому був вимушений працювати далеко від Пряшева та своєї сім'ї. Та на міжнародному рівні узаконити прямишівську версію «русинського язика» так і не вдалося. В мовній світовій реєстратурі 22 січня 2022 року була зареєстрована русинська мовна версія, яка використовується у сербській Воеводині, а за її основу взятий земплинський діалект.

У зв'язку з цим символічним можна вважати виступ «русинського трія» на словацькому телебаченні в реліації «Zem spieva», яке викликало захоплення в словацькій публіці. Нібито це стало відкриттям роками забороненої русинської культури. Та розчарування внесла членка журі пані А. Лукачова, яка назвала пісні дуже українськими. І цілком справедливо, бо гуцульські пісні у їх виконанні були справді українські, але одноразово й русинські.

Такі Зла та Правди були супутниками нашого національного життя протягом десятиліть. І, на жаль, перших було більше. Це проявилось при останньому переписі населення в 2021 році. Капля по каплі радянської пропаганди у світі формувалася світогляд, що українське – це щось недорозвинуте, другорядне, меншвартісне. Не вартє європейського рівня і самостійного життя, віками були придушвані життєдайні національні сили. Такі брехливі зловісні хмари затуманювали свідомість й нашої меншини. Неуспішна пропаганда завершилась віроломним нападом Російської Федерації 24 лютого ц. р. на Україну. Очікувалось вітання її армії хлібом-сіллю та квітами як визволителя від нацизму та бандерівців.

Та український народ здивував увесь світ. Згуртувався в одне ціле навколо національної ідеї, що стало стержнем боротьби за самобутність України. Намаганням є шлях до сім'ї розвинутих, культурних країн Європи. Цей шлях є тернистий, уже залитий кров'ю та життям тисячі жертв.

Зло є міцне, та треба вірити, що Правда, яка зосереджена в силі українського народу, є непереможна.

Михайло ШКУРЛА.

«русин» кінцеве «н» тверде?). Головною своєю метою ця організація проголосила повну деукраїнізацію Пряшівщини, ліквідацію усіх українських установ, а їхні надбання присвоїти собі, як, наприклад, Музей української культури у Свиднику, або хоч би поділити уже готове. Так сталося з прямишівською Українською студією Словацького радіо. Після її розділення на українську та русинську наслідувало перенесення її у Кошиці, з пониженням кількості редакторів та скороченням часу передач. Подібний намір відбувся із свидницьким Святом, т. зв. «русинським», на якому замість колективів з нашого регіону виступають словацькі професійні колективи або солісти. Відбулося намагання заперечення усього надбання, яке було досягнене тяжкою, клопіткою працею попередніх генерацій та подекуди й самими протагоністами русинського руху. Зловмисно були брехливо заперечені усі наукові дослідження та реальний розвиток русинів, як національної меншини, етнічно приналежної до українського народу. Вершиною українофобії було проголошення русинів за самостійний четвертий східнослов'янський народ. Відомо, що формування сучасних європейських народів проходило у XIX столітті, і наші справжні будителі О. Духнович, О. Павлович, А. Добрянський, А. Кралицький та інші ніколи і не подумали виголосити русинів за самостійний народ, навпаки, проголошували його єдність із руським народом за Карпатами. Така антиукраїнська фобія відбувалася за агресивної пропаганди деяких словацьких ЗМІ та щирої фінансової підтримки особливо Міністерства культури СР та його міністра Ладіслава Снопка. Пізніше стало відомо, що політичне русинство, яке має за мету відокремлення русинів від усього українського, виникло з ініціативи і було під покровом комуністичного режиму і російського Комітету державної безпеки в той час, коли розпався Радянський Союз. Його завдан-

ням було і є ізолювати Закарпаття від України та навіть від Галичини.

Прямишівські «будителі третьої генерації» розгорнули агресивну українофобію, беручи на озброєння брехню та перекручування реальних фактів, нібито русини були понижувани, утискувані українцями. Тим самим намагалися у словацькій спільноті викликати жаль, співчуття та підтримку. Протагоністів політичного русинізму можна розділити до трьох прошарків. В першу чергу, це була частина старшої генерації випускників Гуменської російської гімназії, яка не прийняла українську орієнтацію і була лише пасивним спостерігачем. Середній прошарок творили представники генерації, яка з великим ентузіазмом влилася в ряди КПС і беззастережно виконувала її волю. А після падіння престижу комуністичної партії, щоб позбутися суспільної критики, відмежувалися від українства, тобто вони не українці, які вірно служили КПС, особливо в часі партійних перевірок 70-років, але русини, а це щось цілком інше. І нарешті, третій прошарок, це наймолодші «будителі», які вже здобули освіту в українських вузах, а українські установи надали їм можливість розвивати професійну здібність та здобувати кар'єру. (Дехто з них відчув краху фінансову підтримку, дехто задля престижу, коли свої художні твори, написані українською літературною мовою, переклав на русинську і тим стався основоположником «модерної русинської літератури». А дехто із-за страху, що втратить працю.)

Звісно, якщо є народ, то повинен мати і кодифіковану мову. Цією працею займалися декілька груп лінгвістів «будителів», здебільшого русисти, результатом якої появилася декілька варіантів «русинського язика». Один із авторів прямишівського варіанту признався, що його до орбіти русинізму привела образа українських колег, які в часі партійних перевірок його виключили з компартії, що було причи-

МИНАЄ 110 РОКІВ З ДНЯ НАРОДЖЕННЯ Ернеста Кондратовича

Ернест Кондратович належить до другого покоління класиків закарпатського живопису. Як і кожен з неповного десятка митців цього покоління, він створив свій неповторний спосіб трактування закарпатського життя, свою живописну мову й загалом унікальний за змістом і формою світ свого мистецтва. Зміст цього світу найбільше порівнянний з народною піснею – її щирим відкритим висловлюванням, її тихою поезією радощів і смутку, її простотою, сповненою мудрості й глибини.

Ернест Кондратович народився 17 травня 1912 року в с. Кальна Розтока на Снинщині в сім'ї вчителя. У 1928 році юнак поступив до вчительської семінарії в Ужгороді, де малювання викладав Адальберт Ерделі. Подібно до інших талановитих студентів семінарії, Кондратовича було запрошено у Публічну школу рисунку. У 1932 році випускник семінарії йде працювати вчителем народних шкіл у села верхів'я річки Уж, де також учителюють художники Андрій Коцка, Адальберт Борещкий та служить священником Золтан Шолтес. Численні плени художників прославили Ужанську долину.

Ранній живопис Кондратовича – це весняні та осінні крає-

види, сільські мотиви. Важливою для художника стає серія жанрових робіт соціального й водночас поетичного звучання,



▲ Ернест Кондратович.

персонажі якої – паломники, жебраки, каліки, загалом світ знедоленої Верховини, якій належить любов і глибоке співчуття митця. У полотнах домінує темний колорит, що стає ще темнішим у роботах воєнного часу. Художник майстерно оперує чорним, як багатим виразливим засобом. Він створює незабутні експресивні полотна.

З визволення після 1945 року у його творчість приходять оптимістичні сцени народних традицій та праці й понад усе

пейзажі. Кондратович по своєму вибудовує декоративну структуру жанрових робіт, в яких переважає ритм плавних горизонтальних хвилеподібних ліній. У краєвидах – панорамних і камерних – досягає високої майстерності, досліджуючи характер наростання схилів гір чи зображуючи окреме дерево, польові квіти, клаптик різнотрав'я. Часто фігурує мотив яблуні. Народжуються живописні шедеври на перетині простого сюжету і глибинної малярської сили. Про Кондратовича рідко пишуть, влада не дуже зважає на дещо дивакуватого художника, а йому лише цього й треба, щоб кожен день проводити з пензлем у руці.

Після персональної виставки 1967 року виставкова активність стрімко зростає. Приходить запізніле офіційне визнання. Полотно Кондратовича розкупувають українські музеї. Митець працює до останньої можливості творити.

Ернест Кондратович помер 23 грудня 2009 року, не доживши трьох років до свого 100-ліття. Він зберіг для нас світ своєї любові, закарпатський світ, що зник, але продовжує хвилювати наші душі завдяки великому художнику.

Михайло СИРОХМАН,
BROVDI ART

Зустріч з читачами в бібліотеці

Через бібліотеку та письменників ми входимо у світ книг, які відіграють важливу роль у житті людини, оскільки є джерелом знань, інформації та освіти. Зокрема, письменники через своїх героїв і персонажів переносять нас у минуле й сьогодення, розвивають уяву, змушують думати, розширюють словниковий запас і збагачують нас розумом. Через книги ми пізнаємо невідоме, постійно відкриваємо щось нове, дізнаємося про загадки і таємниці життя.

Приємною традицією стало те, що Піддуклянська бібліотека у Свиднику організовує для своїх читачів, зацікавлених осіб та шанувальників друкованого слова різноманітні зустрічі та презентації відомих і популярних серед читачів книг.

7 червня 2022 року нашим до-

рогим гостем у бібліотеці була Андреа Римова, авторка, яка пише романи з сьогодення про жінок та міжособистісні стосунки. Як розповіла сама авторка, у її романах багато любові та її літературну т. зв. темну романтику доповнює гарною дозою напруженості й таємничості. Андреа Римова родом з Меджилаборець. Закінчила Пряшівський університет. Кілька років почергово жила в Словаччині і на Кіпрі, який вважає своєю любов'ю. Вона любить запах моря, дайвінг, історію та подорожі. Вона є автором 13 успішних книг, таких як *Chodby hrôzy*, *Dotkni sa ohňa*, *Lavina*, *Sama v burke*, *Nech prší, keď plačem* та ін. Деякі її книги перекладено чеською мовою. Багато її книг стали бестселерами. Під час дискусії авторка розповіла про свої літературні початки, де вона черпає тему та натхнення для своїх романів, хто оформляє обкладинки її книжок, що їй потрібно зробити, якщо вона вже написала книгу і хоче її видати, скільки часу витрачає для написання книги, що вона відчуває, коли в руці тримає свою нову книгу і т.п.

Бесіда завершилася авторкою-сесією аторки.

Чекаємо подальших зустрічей з цією харизматичною, милою і скромною авторкою.

Н. М., Е. К.,
Піддуклянська
бібліотека, Свидник.



▲ Ернест Кондратович «Карпатська осінь», 1969 р.

Десантники перехувались у православному храмі в Празі, поки їх розшукувала нацистська розвідка.

Указом рейх-протектора Богемії та Моравії від 27 вересня 1942 р. усі чеські православні церкви були негайно закриті, а їхнє майно конфісковано. Православних священників відправили на каторжні роботи до Німеччини. Тодішня чеська православна церква була майже знищена.

Усе було наслідком судового процесу над членами Чеської православної церкви 3 вересня 1942 року, коли нацисти засудили єпископа Горазда, священника Вацлава Чикла, голову ради старійшин Яна Сонневенда та д-ра Володимира Петржека до смертної кари розстрілу.

Це сталося протягом наступних трьох днів у тирі на пражських Кобилісах, тоді як Володимира Петржека стратили 5 вересня. Ще 24 жовтня було розстріляно дев'ятьох прихожан церкви. Це була помста за допомогу в переховуванні десантників у Празі під час найбільшого німецького терору після нападу на Гайдриха...



▲ Православна церква св. Кирила і Мефодія – символ спільного героїзму чехословацьких воїнів і самовідданих борців опору.

Мала церква принесла велику жертву

Трохи «легіонерська» церква

Сьогоднішня православна церква в Чехії налічує трохи більше двадцяти тисяч віруючих. Під впливом панславізму спроби створити підґрунтя для православної віри в Чехії за часів Австро-Угорської монархії не знайшли належного відгуку чи розуміння серед держави чи панівної римо-католицької церкви.

Проте під час створення Чехословаччини та повернення чехословацьких легіонерів з Росії, відкрився простір для цього християнського варіанту релігії, оскільки багато легіонерів, у тому числі багатьох майбутніх генералів чехословацької армії, під час війни прийняли православ'я, а деякі з них привезли звідти на батьківщину і дружини.

Нова церква була ще більше зміцнена деякими прихильниками католицького модернізму, які не знайшли місця в новій Чехословацькій гуситській церкві. Одним із них був перший єпископ чеського православ'я Горазд (Матей Павлік).

Таким чином, ці течії в новій церкві не створили жодної ізольованої громади сектантського характеру, а, навпаки, були повністю інтегровані в чеське громадянське суспільство Республіки Масарика.

Храм з багатим минулим

Першими чутливими проблемами, з якими зіткнулася молода Чехосло-

вацька православна церква на початку, були брак приміщень для богослужінь та відсутність центральної церкви для її єпископа. Нарешті, у 1935 році невеликий храм було придбано як головний храм Митрополітової Ради Чеської Православної Єпархії у вигляді колишнього барокового храму Покровителя хворих св. Карла Боромейського на розі вулиць Реслова (Resslova) та На Здеразе (Na Zderaze) в пражському Новому Місті.

Робота архітекторів Кіліана Ігнаца Дінтценгофера та Павла Ігнаца Баера 1730–1736 років спочатку була пов'язана з сусіднім інституційним будинком для відставних священників і являла собою класичну барокову однеповерхову будівлю з бічними ганками. Але вже в 1783 році церква була ліквідована в рамках йосифинських реформ і стала служити казармою і складом. У 1866 році будівля стала частиною Чеського політехнічного інституту Королівства Богемія (нині ČVUT).

Церква стоїть на шиферній скелі, яка сьогодні виглядає як тераса заввишки три-чотири метри навпроти вулиці та протилежних будівель. Однак це лише результат перебудови старої Праги, коли наприкінці XIX століття поселення Здераз і Нове Місто об'єдналися, скелю знесли. Згодом там виникла вулиця Реслова.

У травні 1942 року храм був обраний для притулку чоловіків, яких прицильно шукала величезна окупаційна машинерія.

Це було не дуже конформістське місце для незаконного перебування в церкві під час Гайдрихади, але в дні німецьких обшуків це все ще

було місцем, яке обіцяло варіант із максимально високим відсотком секретності, дотримуючись принципів змови.

Єпископ хороброї церкви

Мало хто ще знає, що православний єпископ чеський і мораво-сілезький Горазд II народився як Матей Павлік (26.05.1879 – 4.09.1942).

Після закінчення Кромержизької гімназії продовжив навчання на Оломоуцькому теологічному факультеті. Невдовзі після навчання він зайняв посаду духовного адміністратора лікарні для душевнохворих у Кромержижі, де пропрацював 15 років.

Під час Першої світової війни, як чутлива людина і послідовник католицького модернізму, ідеологічно порвав із католицькою церквою. Прийняв православ'я і в 1925 році був висвячений на першого єпископа Чеської православної церкви в Белграді. У той час він також прийняв ім'я Горазд.

Завдяки йому Чеська Православна Церква отримала колишній храм св. Карла Боромейського на пражській вулиці Реслова.

Від початку окупації Горазд II допомагав учасникам антинацистського опору. Наприклад, в храмі скривався майор Ян Саділек, один із близьких соратників підполковника. Машіна. Про кривку десантників він дізнався в день знищення Лідич, але не визрадив їх.

25 червня 1942 року він був заарештований фашистами, потім закатований і 3 вересня розстріляний на тирі Кобиліс. У вересні 1987 р. був канонізований у Оломоуці.

Йдуть вигнанці...

Притулок для парашутистів на прохання головного координатора сховища десантників у Празі Яна Зеленки-Гайського надав голова Православної релігійної громади та голова старійшин церкви св. Кирила і Мефодія Ян Сонневенд, який з початку окупації брав активну участь в опорі. Він зробив це за згодою священника д-ра Володимира Петржека, який повідомив про це декана Вацлава Чикла та церковника Вацлава Омста.

Першим до холодного склепу під церквою наступного дня після нападу на Гайдриха прибув офіцер роти з двох осіб Ярослав Шварц.

Через день сюди прибув Ян Кубіш, за ним Йозеф Вальчик, а також Йозеф Бублік та Ян Грубий – обидва з групи Віоскор. У суботу, 30 травня, з'явився і лейтенант Адольф Опалка, який автоматично став командиром усієї групи. Йозеф Габчик, який досі переховувався у своїй дівчини Анни Малінової, приєднався до цієї групи останнім, сьомим, у понеділок, 1 червня.

Ян Зеленка-Гайський і Алоїзія Вайнцетлова поступово привели всіх семеро воїнів і вигнанців до церковної канцелярії. Їх було для семи чоловіків тоді забезпечували в основному два лібенські соколи: корчмар Франтішек Яролімек і пекар Йозеф Кінцл. Інші сокольські сім'ї, які тоді брали участь в опорі, через Зеленку-Гайського забезпечили десантників теплим одягом, ковдрами, плитами для зігрівання та всім, щоб вижити в незвичайному притулку.

Щоправда, восьмий парашутист, який донедавна перебував у Празі, тим часом зник, шукаючи притулку вдома на півдні Богемії. Його звали Карел Чурда...

Джерело: VNU
Індржіж МАРЕК.
Lidovky.cz, 3.6.2022 р.

NOVE ŽYTĚA



500 ks. Ročné predplatné 10,40 € Štvrťročné predplatné 2,60 €

Objednávky na predplatné prijíma každá pošta a doručovateľ Slovenskej pošty, alebo e-mail: predplatne@slpost.sk.

Objednávky do zahraničia vybavuje: Slovenská pošta, a.s., Stredisko predplatného tlače, Uzbecká 4, P. O. Box 164, 820 14 Bratislava 214, e-mail: zahranična.tlac@slpost.sk.

Poštová sadzba NITECH s.r.o., Prešov, Tlačí Grafotlač, Prešov. Ev. číslo EV 3301/09. Realizované s finančnou podporou Fondu na podporu kultúry národnostných menšín.

Vydáva Zväz Rusínov-Ukrajincov SR, IČO 00 177 725. Ročník 72. Šéfredaktor Miroslav Pjuck. Adresa redakcie: Janka Borođáča 5, 081 08 Prešov. Tel. 051/7733 707, e-mail: novezytta@nextra.sk. Náklad: 500 ks. Ročné predplatné 10,40 € Štvrťročné predplatné 2,60 € Objednávky na predplatné prijíma každá pošta a doručovateľ Slovenskej pošty, alebo e-mail: predplatne@slpost.sk. Objednávky do zahraničia vybavuje: Slovenská pošta, a.s., Stredisko predplatného tlače, Uzbecká 4, P. O. Box 164, 820 14 Bratislava 214, e-mail: zahranična.tlac@slpost.sk.

НОВЕ ЖИТТЯ

Видеа Союз русинів-українців СР. Рік видання 72. Головний редактор Мiroslav Pjuck. Адреса редакції та адміністрації: 081 08 Пряшів, Янка Бородача, 5. Телефон 051/7733 707, e-mail: novezytta@nextra.sk. Рукописи і фотографії повертаються на просубу автора. Редакція залишає за собою право скорочувати статті. Статті, підписані авторами, висловлюють їх власні погляди і не обов'язково збігаються з поглядами редакції.